МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА СПОСОБИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Томілінські читання

Матеріали VIII науково-практичної конференції
з міжнародною участю

м. Харків, 30 жовтня 2025 року

Харків – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
Харківський національний медичний університет

ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА СПОСОБИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Томілінські читання

Матеріали VIII науково-практичної конференції з міжнародною участю

м. Харків, 30 жовтня 2025 року

Харків
ХНМУ
2025

УДК 614(477)(082)
Г 87

Затверджено
Вченою радою ХНМУ.
Протокол № 16 від 27.11.2025 р.

Редакційна колегія: О. А. Наконечна, К. Г. Помогайбо,
В. Г. Нестеренко, К. М. Сокол,
А. А. Подпрядова, Н. М. Мартиненко

Г87 **Громадське здоров'я в Україні: проблеми та способи їх вирішення «Томілінські читання»** : матеріали VIII науково-практичної конференції з міжнародною участю, Харків, 30 жовтня 2025 р. / Ред. кол.: О. А. Наконечна, К. Г. Помогайбо, В. Г. Нестеренко та ін. Харків, 2025. 262 с.
https://doi.org/10.5281/zenodo.17642172

УДК 614(477)(082)

© Харківський національний
медичний університет, 2025
© О.А. Наконечна, К.Г. Помогайбо,
В.Г. Нестеренко та ін., 2025

ЗМІСТ

Секція 1.
ІСТОРІЯ МЕДИЦИНИ

Томілін В.Г., Томіліна Т.В.
Віктор Павлович Голік. Портрет заслуженого професора. Харківський національний медичний університет. До 80-річчя від дня народження завідувача кафедри ортопедичної стоматології (1996–2014 рр.) 12

Родинський Р.О., Зайцев В.В.
Обласна клінічна лікарня імені І. І. Мечникова під час першої світової війни та української революції (1914–1920) 14

Рябоконь Є.М., Рябоконь Р.Є.
Аналіз інтеграції дисциплін громадського здоров'я в підготовці лікаря-одонтолога на одонтологічному факультеті (1921–1927 рр.) 16

Романенко А.В.
Козацьке здоров'я 18

Рябоконь Є.М., Рябоконь Р.Є.
Теми громадського здоров'я у дипломних роботах майбутніх лікарів-одонтологів Харківського державного медичного інституту у 1920–1930-х роках XX століття 22

Перцева Ж.М.
Діяльність Д. М. Калюжного у контексті епідеміологічних викликів XX ст. 24

Martynenko N.M., Ozel Zeynep
Features of the organization and achievements of military medicine in the Arabic World during the middle ages 28

Секція 2.
ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Лехан В.М.
Методологія розробки індикаторів для первинної медико-санітарної допомоги 33

Сердюк О.І., Просоленко Н.В., Парфьонова І.І.
Охорона здоров'я в умовах сучасних викликів 35

Донік О.М.
Сучасні тенденції та перспективи розвитку первинної медичної допомоги в Україні 37

Заславський Д.Д., Ейсмунд-Малевич Г.А., Кий-Кокарєва В.Г.
Роль волонтерства та громадських організацій у системі охорони здоров'я в умовах війни 39

Бережна А.В., Чумаченко Т.О.
Грибкові інфекції та резистентність грибкових патогенів до антифунгальних препаратів як недооцінена проблема сучасної медицини 42

Анісімова І.О., Мельниченко О.А., Шапкін А.С.
Передовий досвід Ізраїлю як складова вдосконалення державної політики щодо реабілітації постраждалих від військової агресії 45

Рогова О.Г., Оганезова Г.В., Крупеня В.І.
Превентивна реабілітація як перспективний напрям функціонування системи охорони здоров'я 47

Сокол К.М., Акопян А.А.
Жіноче обрізання крізь призму прав людини: медичні та етичні наслідки для громадського здоров'я 50

Соколова І.І., Слинько Ю.О.
Стоматологічна допомога військовослужбовцям в умовах сьогодення 54

Мякина О.В., Прокоф'єва О.О., Вовк Ю.А.
Психологічні особливості сприйняття і подолання стресових ситуацій членами родин військових 56

Медвєдєва О.М., Трегуб П.О.
Виклики системі громадського здоров'я: сказ – інфекція воєнного стану 59

Ревть Н.Ф., Подпрядова А.А.
Медико-соціальні особливості охоплення ромського населення вакцинацією в громадах 61

Поступна О.В., Бурма А.П.
Виклики та можливості розвитку медичного туризму в Україні для реабілітації військовослужбовців та ветеранів 63

Бойко В.В., Ріга А.С.
Уламкові ураження цивільного населення під час повномасштабної війни та залученість хірурга до навчання громадськості 66

Pomohaibo K.G., Podpriadova A.A., Nesterenko V.G.
Definition of a set of measures to improve the quality of life of young people who have become addicted to smoking, alcohol and drugs 67

Semenov V.V., Kriachkova L.V., Ustymchuk O.V.
How often healthcare practitioners monitor cancer risk factors among their patients and how often are they impacted by the same risk factors 69

Orel O.V., Orel M.O.
Organization of medical care during hostilities Ukrainian and world experience 70

Секція 3.
РОЗБУДОВА СИСТЕМИ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я

Помогайбо К.Г., Овчарова В.С.
Організація надання медико-соціальної підтримки ВІЛ-інфікованим як задача громадського здоров'я в Україні 72

Нещенко О.О., Мякина О.В., Сокол К.М.
Холістичні практики здорового способу життя у геронтології 74

Помогайбо К.Г., Приходько Н.І.
Проблеми імунопрофілактики в умовах воєнного стану: медико-соціальні бар'єри та шляхи подолання 78

Жарлінська Р.Г., Зверховська В.Ф., Адамчук О.Ф.
Законодавчі новели в регулюванні системи громадського здоров'я України 79

Сергета І.В., Хричіков Д.О., Дмитришен П.В.
Сучасні профілактичні технології у структурі університетської гігієни сьогодення та їх роль у процесі розбудови ефективної системи громадського здоров'я 81

Яременко А.В., Орел М.О.
Телемедицина: можливості та ризики 83

Podpriadova A.A.
Mental health of the population as a priority of public health 86

Palamar B.I., Bibyk I.G., Makhniuk V.M.
Integration of basic Public Health functions (EPHF) into the National Policy of Ukraine: architecture, indicators, management 88

Yaremenko A.V., Orel M.O.
Vaccination and immunization in the public health system strategies, coverage problems, public confidence 92

Секція 4.
ДОКАЗОВА МЕДИЦИНА,
СУЧАСНА ЕПІДЕМІОЛОГІЯ ТА БІОЛОГІЧНА СТАТИСТИКА

Нізяєва В.В., Чумаченко Т.О., Бугаєнко Н.С.
Вплив криз на динаміку випадків ІПСШ серед підлітків в Україні у 2015–2024 рр. 94

Pomohaibo K.G., Belkhadri Othman
Comparative characteristics of empirical and experimental studies in medicine with clinical examples 96

Данько Ю.С., Ячмєньова Е.С., Орловська К.В.
Молекулярна епідеміологія мітохондріальної кардіоміопатії: пошук серед мітохондріальних та ядерних генів 98

Pomohaibo K.G., Ait Bahadou Ayub
Randomized trials, as most reliable approaches to evaluate the efficacy and safety of medical interventions 100

Монакова О.С., Харченко Л.В., Ярош Д.В.
Фактори, що впливають на відмову від вакцинації: аналіз причин та стратегії подолання 102

Pomohaibo K.G., Chenchui Han
Methodology of scientific research in medicine. Key aspects 105

Orel O.V., Orel M.O.
Modern approaches of evidence-based medicine to early detection and prevention of complications of pregnancy possibility of obstetric practice 106

Pomohaibo K.G., Razzak Haider Saad
Application of ROC analysis to evaluate the results of scientific research in medicine 108

Yaremenko A.V., Orel M.O.
Problems of evidence-based medicine in Ukraine: analysis of major obstacles and capabilities..... 109

Pomohaibo K.G., Ahmed Khatim
Systems analysis and meta-analysis in evidence-based medicine..... 111

Секція 5.
ОРГАНІЗАЦІЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Аніщенко М.А., Усенко С.Г.
Зміст поняття «реабілітація» згідно чинного законодавства України: контроверсійність та перспективність поглядів..... 113

Єленський В.Ю.
Адентія як медико-соціальна проблема на фоні стану ортопедичної допомоги в Україні 115

Мельник В.О.
Інтеграція офтальмологічних послуг в систему первинної медичної допомоги для хворих на глаукому 118

Бобкович К.О.
Статистичний аналіз динаміки надання послуг первинної медичної допомоги в умовах воєнного стану..... 120

Орлова А.Є., Кивлюк О.В., Григоров М.М., Нестеренко В.Г.
Медико-соціальне забезпечення осіб літнього віку..... 122

Пекельна А.О., Леонтьєва Л.В.
Сучасна роль лабораторної діагностики в системі громадського здоров'я 125

Краснікова А.М.
Організація надання домедичної допомоги в умовах повномасштабного вторгнення 126

Pomohaibo K.G., Podpriadova A.A., Sokol K.M.
Medical and social aspects of diseases that are priorities for the healthcare system in the world and in Ukraine 127

Sokol K.M., Kupina O.V., Olkhovska A.B.
Organizational aspects of accessibility of medical and pharmaceutical care for hypertensive disease in Ukraine 130

Mishchenko M.M., Mishchenko O.M.
Brain strokes: current trends, diagnosis, treatment, and rehabilitation 134

Секція 6.
МЕДИКО-СОЦІАЛЬНІ ТА ЕКОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ЗДОРОВ'Я, ПРОФІЛАКТИЧНІ СТРАТЕГІЇ

Кузнецова М.О., Помогайбо К.Г.
Ознаки залежності від мобільних телефонів серед здобувачів Харківського національного медичного університету 137

Приходько Н.І., Помогайбо К.Г.
Інтеграція громад у процеси формування здорового способу життя 138

Усенко С.Г., Рязанова О.А.
Аналіз показників захворюваності на рак молочної залози в Харківській області: динаміка та сучасний стан 140

Масікевич А.Ю., Жуковський О.М., Забродський І.С.
Сучасні виклики екологічної безпеки Буковинських Карпат 141

Мякина О.В., Нещенко О.О., Ващук М.А.
Підтримка здоров'я і якісного життя літніх людей: існуючі програми та ініціативи 144

Мартиненко Н.М., Григоров М.М., Григоров М.С.
Функції та можливості застосування бібліотерапії 148

Бордюжевська Л.В., Подпрядова А.А.
Стрес як чинник омолодження інсультів в Україні 153

Шанигін А.В., Бабієнко В.В., Талалаєв К.О.
Економіка змін клімату: тематичні дослідження та найкращі практики в охороні здоров'я 155

Мякина О.В., Нещенко О.О.
Здоровий спосіб життя як джерело здоров'я: трактування та складові 157

Ричкова Ю.П., Трегуб П.О.
Медико-соціальні особливості психологічного сприйняття діагнозу ВІЛ-інфекція у пацієнтів, які отримують антиретровірусну терапію 160

Барбашова А.Г., Пантюхова Т.О., Міщенко М.М.
Аналіз світових стратегій вакцинопрофілактики грипу 162

Pomohaibo K.G., Nesterenko V.G., Podpriadova A.A.
Identification of risk factors that led to smoking, alcohol and drug use among young people 165

Mishchenko M.M., Mishchenko O.M.
Medical and social significance and current therapeutic options for the treatment of cerebral strokes 167

Pomohaibo K.G., Belkhadri Othman
The impact of childhood and adolescent obesity on disability rates and physical development of the population 170

Pomohaibo K.G., Nesterenko V.G., Podpriadova A.A.
Behavioral disorders among young people due to smoking, alcohol and drug use and their impact on the crime and demographic situation in society 172

Chornenka Zh.A.
Strategy for improving oncoprophylaxis of gastric cancer in modern conditions 174

Pomohaibo K.G., Fedorov V.V.
Medical and social problem of health disorders in patients with vascular crisis 177

Tokar P.Y.
Human papillomavirus and cervical dysplasia: current approaches to prevention and early diagnosis 178

Mishchenko M.M., Mishchenko O.M.
Diagnostic and therapeutic possibilities of intervention in the problem of cerebral stroke 180

Volik M.S.
Mechanisms of vascular and lung damage in comorbidity of arterial hypertension and COPD 182

Drokin A.V.
ACL injury: epidemiology, prevention, surgical strategies, and shared «decision-making» 183

Секція 7.
ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Мельниченко О.А., Мартинюк А.В., Яворовська О.О.
Окремі аспекти публічної політики щодо пенсійного забезпечення військовослужбовців 186

Михальчук В.М., Мельник В.М.
Сучасні тенденції публічного управління забезпеченням громадського здоров'я на рівні територіальних громад 187

3. Вакуленко О. В. Теоретико–методологічні засади формування здорового способу життя. Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження : колективна монографія / за заг. ред. проф. Ю. Д. Бойчука. Харків: Вид. Рожко С. Г., 2017 С.301–308.

МЕДИКО-СОЦІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО СПРИЙНЯТТЯ ДІАГНОЗУ ВІЛ-ІНФЕКЦІЯ В УМОВАХ АНТИРЕТРОВІРУСНОЇ ТЕРАПІЇ

Ричкова Ю.П., Трегуб П.О.
Харківський національний медичний університет, м. Харків, Україна

Понад 30 років ВІЛ-інфекція залишається актуальною проблемою медицини та сучасного суспільства. За оцінками ВООЗ/ЮНЕЙДС, Україна продовжує належати до регіонів із високим поширенням ВІЛ у Східній Європі та Центральній Азії.

Відтак, протидія ВІЛ-інфекції є пріоритетним напрямком охорони здоров'я України, що закріплено низкою національних законодавчих та стратегічних документів: Законами України: «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ) та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ», «Про захист населення від інфекційних хвороб», «Про систему громадського здоров'я». А також стратегічними документами: розпорядження КМУ №1415-р від 27.11.2019 р. «Про схвалення Державної стратегії у сфері протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу, туберкульозу та вірусним гепатитам на період до 2030 року» та відповідними указами Президента України.

Ця діяльність також є частиною міжнародних зобов'язань України щодо досягнення глобальних цілей «95-95-95», оголошених Об'єднаною програмою ООН з ВІЛ та СНІДу (UNAIDS) у 2014 році, які мають на меті покінчити з епідемією СНІДу як загрозою громадському здоров'ю до 2030 року.

Перший випадок ВІЛ-інфекції у Харківській області був підтверджений у 1987 році. За даними сероепідеміологічного моніторингу з метою виявлення ВІЛ-інфекції всього обстежено 88 939 осіб (88 924 – громадян України та 15 іноземців), включаючи усі категорії населення. Обстежено швидкими тестами 51 144 особи (51 135 – громадян України та 9 іноземців), що склало 57,5 % від загальної кількості обстежених. Виявлено серологічні маркери у 346 осіб. Станом на 01.07.2025 року у закладах охорони здоров'я України під медичним наглядом перебувало 133 990 ВІЛ-інфікованих осіб, в тому числі у медичних закладах Харківської області під медичним наглядом перебуває 6 414 осіб. Кількість людей, які живуть з ВІЛ, та отримують АРТ станом на 01.07.2025 року – 115 663 осіб (звітна форма № 56), що складає 86 % від осіб під медичним наглядом. Впровадження антиретровірусної терапії (далі – АРТ) в Харківській області розпочалося з травня 2005 року. Станом на 01.07.2025 року АРТ в Харківській області отримує 3 984 хворих на ВІЛ-інфекцію та СНІД (3 945 – дорослих та 39 дітей віком до 18 років), що складає 62,1 % від кількості осіб під медичним наглядом. Протягом І півріччя 2025 року померло 60 хворих на СНІД, в т.ч. від СНІДу – 27 осіб.

Впровадження антиретровірусної терапії (АРТ) якісно змінило статус ВІЛ-інфекції: вона перестала бути вироком і наразі розглядається як контрольоване хронічне захворювання.

Регулярний пожиттєвий прийом АРТ дозволяє пацієнтам вести повноцінне життя, зберігати соціальні та професійні функції, також народжувати здорових дітей.

Проте, попри значні медичні успіхи, ключовим викликом залишається психологічне сприйняття діагнозу пацієнтами та їхня подальша соціальна адаптація.

Особливості лікування ВІЛ-інфекції антиретровірусною терапією (АРТ) включають: пожиттєвий щоденний прийом препаратів; необхідність регулярних візитів до лікаря для контролю вірусного навантаження, імунного статусу (кількість (CD4-клітин) та запобігання розвитку можливих побічних ефектів.

Від пацієнта це вимагає формування високої прихильності до лікування (адгерентності), що передбачає дисциплінований прийом препаратів та уважне ставлення до свого стану здоров'я.

Психологічні особливості сприйняття діагнозу є ключовим аспектом адаптації пацієнтів. Процес усвідомлення та прийняття діагнозу часто супроводжується проходженням стадій реакції, що можуть включати: шок і заперечення – страх і тривога – агресія або пошук винних – депресія – прийняття). Серед ключових психологічних проблем, які відмічають пацієнти, виділяють *стигматизацію та дискримінацію:* страх перед соціальним осудом, дискримінацією, також внутрішня стигматизація (відчуття сорому, провини, меншовартості); *соціальні та екзистенційні загрози:* страх втрати роботи, сім'ї чи партнерських стосунків; *тривога щодо лікування:* тривога через можливість побічних ефектів від прийому АРТ та необхідність довічного лікування; *клінічні порушення:* високий ризик розвитку депресивних та тривожних розладів.

В українському суспільстві досі зберігаються упередження щодо ВІЛ-позитивних людей, що є причиною зовнішньої стигматизації та дискримінації.

Ця ситуація призводить до обмеження доступу пацієнтів до медичних послуг, освіти чи працевлаштування.

Серед ключових соціальних аспектів також відзначають: труднощі у створенні сім'ї через страх розкриття статусу і ризик соціальної ізоляції та відчуження ВІЛ-інфікованих пацієнтів.

Позитивні зміни у житті та адаптації ВІЛ-інфікованих пацієнтів досягаються завдяки комплексу факторів, саме: *державній та міжнародній підтримці:* ефективній реалізації державних та міжнародних програм підтримки; *доступності лікування:* забезпеченню безкоштовного доступу пацієнтів до антиретровірусної терапії (АРТ) в Україні; *розвитку громадянського сектору:* активному розвитку мережі громадських ВІЛ-сервісних організацій.

Як приклад можна навести діяльність Благодійної організації «Мережа 100 відсотків життя» (раніше відома як Всеукраїнська мережа людей, які живуть з ВІЛ/СНІД), яка займається адвокацією прав та забезпеченням лікуванням людей з ВІЛ/СНІД.

Своєчасне призначення антиретровірусної терапії (АРТ) має провідне значення у житті пацієнтів, відіграючи критичну роль у психологічному сприйнятті діагнозу. Успішне лікування супроводжується низкою позитивних психосоціальних ефектів: *зменшенням страху смерті*. Пацієнти усвідомлюють, що ВІЛ-інфекція більше не є вироком, контрольованим станом.

Поверненням до нормального життя: відновлюються соціальні функції – можливість працювати, створювати сім'ю та народжувати здорових дітей (за відсутності ризику інфікування). *Зростанням відповідальності:* дисципліна у прийомі препаратів стає ключем до покращення якості життя, що підвищує мотивацію до відповідальної поведінки та турботи про власне здоров'я. *Зниженням рівня стигматизації:* поінформованість суспільства про ефективність АРТ сприяє поступовому зменшенню негативних стереотипів.

Психологічне сприйняття діагнозу ВІЛ-інфекція залежить не лише від індивідуальних особливостей пацієнта, але й від соціального середовища, рівня стигматизації та гарантованого доступу до лікування.

Антиретровірусна терапія (АРТ) істотно покращує якість життя і є не тільки медичним, але й потужним психологічним ресурсом для адаптації.

Ключовими факторами покращення якості життя ВІЛ-позитивних пацієнтів є: подолання стигматизації, розвиток соціальної підтримки та забезпечення безперешкодного доступу до якісної психологічної допомоги.

Література:

1. Закон України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ».

2. Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб».

3. Розпорядження КМУ від 27.11.2019 р. №1415-р «Про схвалення Державної стратегії у сфері протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу, туберкульозу та вірусним гепатитам на період до 2030 року». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1415-2019- %D1 %80#Text

4. Запорожан В.М., Аряєв М.Л. ВІЛ-інфекція і СНІД. Київ: Здоров'я, 2004. 636 с.

5. Державна установа «Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України». Інформаційний бюлетень «ВІЛ-інфекція в Україні». Вип. № 55 (2-а ред.). Київ, 2024. 88 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1GwPqqA0vTacGAWQRzDIJ5uaxBvx5Qmw2/view

6. Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України https://phc.org.ua/

7. Національний портал стратегічної інформації у сфері громадського здоров'я. URL: https://npsi.phc.org.ua/HIV_Monitoring

АНАЛІЗ СВІТОВИХ СТРАТЕГІЙ ВАКЦИНОПРОФІЛАКТИКИ ГРИПУ

Барбашова А.Г., Пантюхова Т.О., Міщенко М.М.

Харківський національний медичний університет, м. Харків, Україна

Актуальність. Сезонні спалахи грипу щороку спричиняють мільйони випадків захворювання та сотні тисяч смертей, створюючи значне перевантаження системи охорони здоров'я та економічні проблеми. Хвороба асоціюється з високим ризиком ускладнень, особливо у людей похилого віку, вагітних жінок, дітей та осіб із хронічними захворюваннями. Найефективнішим методом профілактики грипу визнано щорічну вакцинацію, яка дозволяє значно зменшити рівень госпіталізацій та смертності населення.